
Проф. др Јован Пурић
(Српска Православна Црква)

ТАЈНА „ПУНОЋЕ ВРЕМЕНА“

Српска реч *време*, настала од словенске речи *времја*, означава *кружење, кружно кретање, век*. Реч је о постојању тварнога света у којем нема ничег непроменљивог, постојаног и неизменљивог. Боље речено, особина тварнога света је непостојаност, кретање, пролазност, течење и променљивост,¹ док је само Живи Бог тај Који се не мења и остаје довека.

Дакле, по православном трезвеноумљу, циљ тварног света јесте Бог Логос који је телом постао (Јн. 1,14), и ка Њему тежи васцела творевина, и у Њему творевина постиже своју пуноћу и смисао свог постојања, јер је Он тај кроз Којег је и за Којег је све постало. Значи, циљ је да *време* уђе у *вечност*, јер у надвечној вечности *време* и тварни свет налазе своју *пуноћу*, пошто у *вечности* нема измене, промене, трулежности и смрти, него све постоји у *садашњости* и у свој својој *пуноћи*.²

Причислење вечности, земни (временски и надвременски) човек, као изданак и *икона* бесмртног Бога, остварује својим словесним служењем – *λογικήλατρεία* (Рм. 12, 1) и духовним погружавањем. У том настојању и стремљењу кључну и пресудну улогу има *чуло* (осећај, око и слух) *срца*, јер само оно може да ослушне глас свога Жениха – глас Истине (Јн. 3, 29), и слушајући тај глас ми се враћамо тамо одакле смо и потекли.³ Значи, само са појавом Хришћанства, ако бисмо могли слободно да се изразимо, *надвечна вечност* задобија «право грађанства» и своју истинску битијност.

Грчки израз *ώρα* – *време, час*, има исти корен са речима *ὄριος* – *зрео* и *ὄραιος* – *леп, красан*.

Имајући у виду чињеницу да је *време* „пут ка вечности“,⁴ могли бисмо рећи да када је по Божијем Промислу и од искони сакривеном Домостроју спасења *сазрело време* за човеков духовни препород, *искупљење* и *спасење*,⁵ Бог Отац, због Своје превелике љубави ка човеку,

¹ Ср. Максим Исповедник, PG 91.

² Ср. Блажени Августин, *Исповести*, 11, XI, 13.

³ Ср. Блажени Августин, *Исповести*, 11, XVIII, 10.

⁴ Ср. Јустин Поповић, *Речи у времену о вечности*, Ваљево 2001, 38-41.

⁵ Ср. Симеон Нови Богослов, *Беседе*, SCh 122, стр. 334.

коју (љубав) Кавасила назива «*μανιακὸν ἔρωτα*»⁶ – луда и неодољива љубав Логоса (Гал. 4, 4), то јест, “Бог нам је Сина својега Јединороднога послао“ (1Јн. 4, 9), Који је био очекивање свих народа (Агеј 2, 7).

У Павловим изразима „посла“ (Гал. 4, 4) и „предао“ (Еф. 5, 2. ср. Гал. 2, 20) Бог Отац Сина Свога, види се да је Павле несумњиво веровао у предпостојање и надвечну вечност Бога Сина (= Бога Логоса), као и у унутарњи однос који постоји између Оца и Сина.⁷ Осим тога, наведени изрази, као што је правилно примећено, обелодањују и чувају «*ἀρχήν*» – „почетак“ у Богу и творевини.⁸

Бог Логос се поистовећује са *Лепотом* и Логосовим „оваплоћењем“ (уласком у свет) *Лепота* својим стварним присуством у творевини испуњава време и на тај начин је васцела творевина постала осмишљена, ологосена, украшена, освећења и обожена.

Овалоћењем Сина Божијег, наступило је освећење времена и које од тада задобија есхатолошке карактеристике. Реч је о времену као: *почетку – крају – динамичном почетку (Осмом дану)*. Осми дан „почива изван седмичног времена“.⁹ Реч је о првом дану Будућег века. Свети Максим вели да је „Осми дан преуређење и прелазак достојних ка обожењу“.¹⁰ Боље речено, у Христу је почетак, средина и крај векова.¹¹

У Светоме Писму се *време* никада не поима на један расејани и неодређени начин, него је увек и искључиво повезано са спасењем човека, то јест, повезано је са човеком и начином човековог живота у простору и времену у којима се (човек) креће. Другачије речено, појам *времена* је у Светом Писму увек и нераскидиво повезан са појмом простора (творевине), то јест, време почиње да сапостоји заједно са творевином, и у библијском учењу не постоји дуалистичка теорија.¹²

„Пуноћа“ у Старом Завету изражава Божију присутност; на пример када пророци говоре да Божија Слава или присуство „испуњава земљу“ (Ис. 6, 3). У том смислу Логос представља Божије присуство у историји (али још неоваплоћено). Пророци понекад означавају Божије славно присуство у светом граду Јерусалиму или у храму у „Светињи над Светињама“.

Пуноћа Божанства је постојала и постоји одувек; она постоји и пре Логосовог очовечења, али нетелесно. По Божијем науму је било предвиђено (одређено) да се Бог Логос очовечи и ступи у драму људског живота и да као Богочовек расветли устројство тајне „која је од вечности сакривена

⁶ Н. Кавасила, *О животу у Христу*, РГ 150, 648А.

⁷ Ср. В. Γεώργιος, *Τὸ φιλολογικὸν καὶ θεολογικὸν πρόβλημα*, 57-58.

⁸ Γερεμίου Φούντα, *Ἡ περὶ προῦπάρξεως τοῦ ἰησοῦ Χριστοῦ διδασκαλία τῆς Ἀγίας Γραφῆς κατὰ τὴν ἱερὴν Χριστόστομον*, 85.

⁹ Василије Велики, *Шестоднев*, РГ 29, 95.

¹⁰ Максим Исповедник, *Поглавља о теологији и о у телу домостроја Сина Божијег*, РГ 90, 1104В.

¹¹ Максим Исповедник, *Одговори Таласију*, 22, РГ 90, 320В.

¹² Ср. Мирко Ђ. Томасовић, *Нови Адам. Тајна човека у светлости библијско-литургијско-светоотачког поимања*, Београд 2007.

у Богу“ (Еф. 3, 9), а коју је у потпуности открио „у последње дане“ (Јевр. 1, 3). Велика је истина коју је изрекао Свети Поликарп епископ Смирнски (2. век), да је Бог „Логос послат нама у почетку“.¹³

„Пуноћа времена“ за Његов долазак у свет, показује да човечанство није било остављено да само напредује према Њему, имајући тек помоћ Божију на одстојању у идењу к Њему, него је био нужан Његов долазак к њему и као човека у времену, да га одведе у Његов вечни живот кроз максимално приближавање. Време је Бог замишљао од вечности, не само као период у којем ће људи напредовати ка Богу, донекле, сами собом, него да га Он прихвати, да би им дао Својим доласком моћ напредовања с Њим самим ка вечности. „...и ево, ја сам са вама у све дане до свршетка века“ (Мт. 28, 20).¹⁴

Историја је од основног значаја за човеково спасење, јер је оваплоћењем Бога Логоса надвечна вечност ушла у време (у историју), испунила време, пресаздала време и претворила га у ново време – надвреме. Према томе, време као начин постојања «творевине» има свој почетак и крај; али крај не значи повратак свега у небиће и непостојање – ништавило.

Под «крајем» времена и историје се, по библијском поимању, мисли на испуњење циља који је творевини (= човеку) поставио Бог Творац. Боље речено, «крај» значи животни «почетак» – *Осми дан*. Реч је о есхатолошким догађајима, јер су оваплоћењем Бога Логоса време и историја задобиле прави смисао – хришћански смисао. Оваплоћени, Пострадали, Васкрсли, Вознесени и Прослављени Син Божији – Исус Христос иако живи у времену, ипак превазилази време¹⁵ и Својим Другим доласком у свет осмишљава и «завршава» историју; Он је највећи и јединствени историјски Догађај (= свештена историја).

Према томе, свештена историја је ток догађаја који се крећу ка есхатону, новом и бескрајном «почетку» – ка «Новом незалазном дану», односно, ка *дану* који нема краја, пошто је само Бог себи крај, и јер је Он бескрајан крај.¹⁶ Реч је о *почетку* – *крају* – *новом* и *динамичном почетку* који нема краја = *Осми дан*. У овом освештаном времену човек трчи животну трку и у тој трци за свога сапутника има Богочовека Исуса Христа.

„Испуњење времена и његова смисла од стране оваплоћеног Сина Божијега такође је и његово испуњење од стране љубеће Тројице. Јер чим је Син као Један од Тројице постао учесником у времену људи, сама Тројица учествује у нашем времену, наравно испуњавајући га непромењивом вечношћу Његове љубави, узносећи нас, дакле, још одсад у ту вечност, мада је још не доживљавамо непромењливу и пуну, него веома често падамо из њеног потпуног доживљавања“.¹⁷

¹³ Поликарп, *Посланица Филипљанима*, 7, 2.

¹⁴ Димитрије Станилоје, *Бесмртни лик Божији*, Београд 2000, 362.

¹⁵ Ср. Г. Μαντζαρίδης, *Χρόνος*, 123.

¹⁶ Ср. Максим Исповедник, PG 91, 1072BC.

¹⁷ Димитрије Станилоје, *Бесмртни лик Божији*, стр. 363.

Човек је дужан да пази на *време*, да га искористи за своје спасење јер *време* задобија смисао само тада када га човек користи у оном смислу који му је Бог задао, док свако изгубљено време значи и губљење (траћење) „животног рока“ – као дара Божијег. Шта више, *дангуба* је злоупотреба *времена* које нам стоји на располагању ради духовног усавршавања,¹⁸ јер човек, и творевина уопште, који су створени ни из чега (ср. 2Мак. 5, 28), пуноћу, циљ и смисао свог постојања, немају у себи, него у свом Творцу. Једном речју, човек хришћанин не бежи *од времена* и *из времена*, него се у *времену* припрема за вечни живот у Царству Небеском.¹⁹

Васцели човеков животни век бисмо могли окарактерисати као *време покајања, духовног исцелења и повратка на богоугодни начин живота* где ћемо се сусрести са Живим Тројичним Богом. На нашем животном видокругу увек треба да се налази живот будућег века,²⁰ јер само на тај начин човек побеђује време, или боље речено, човек живећи са Живим Богом преображава време и осмишљаје га. Само тако време постаје критеријум спасења.²¹

По учењу Светог Апостола Павла, оваплоћењем Бога Логоса *време*, као пут у вечност, задобија сотириолошки значај, смисао, садржај и димензије. Оно, дакле, задобија карактер вечности.²² „*Пуноћа времена*“, са једне стране уводи Царство Божије на земљи, а са друге, почетак спасења човека.²³ По нашем скромном мишљењу, „*пуноћа времена*“ се поистовећује са оваплоћењем Бога Логоса као *parexcellence*, „*пуноћом времена*“; реч је о времену доласка Месије и Његовог бесеменог рођења од Дјеве. „*Пуноћа времена*“ се поистовећује са временом када је откривена васцела Истина у оваплоћеном Сину Божијем. Ову истину исповеда и потврђује Максим Исповедник када каже: „Свима је, дакле, јасно да тајна која се испунила у Христу на крају овога века јесте несумњива потврда и испуњење тајне која је промашена у нашем праоцу на почетку века“.²⁴

Намеће нам се питање: зашто се оваплоћени Син Божији може сматрати „*пуноћом времена*“?

„Оваплоћени Син Божији као човек за векове може се сматрати „*пуноћом времена*“, јер је у Њему човечанска природа узнета на највишу надвременску висину, или у вечност, као човечанска природа божанске Ипостаси Сина Божијега. Човечанска природа коју је Он примио не може достићи другу висину, дакле, не може више жудети за другим циљем, јер је узнета на највиши степен самосавршенства, сједињена у Ипостаси са

¹⁸ Ср. Јован Златоуст, *Тумачење Јеванђеља по Јовану*, 30,3, PG 59, 174-175.

¹⁹ Ср. Јован Златоуст, *Тумачење посланице Галатима*, PG 61, 618-619.

²⁰ Ср. Јован Златоуст, *Тумачење Јеванђеља по Јовану*, PG 59, 182.

²¹ Ср. Јован Златоуст, *Беседе*, PG 52, 432.

²² Ср. Х. У. фон Балтазар, *Целоје во фрагменте. Некаторые аспекти теологије историје*, Москва 2001, 274.

²³ Ср. Oscar Cullman, *Χριστός και Χρόνος, Χρόνος και Ιστορία στη ζωή τοῦ ἀρχέγονου χριστιανισμοῦ*, Αθήναι 1980, 66.

²⁴ Максим Исповедник, PG 91, 1097D.

божанском бескрајношћу. За човечанску природу време се испунило, чим је она дошло до највишег циља кроз Васкрсење, Вознесење и седање с десне стране Оца²⁵.

Једном речју, „Христос је донео вечност у наше време Својим божанством, у човечанску природу, примљену у Оваплоћењу, и употпунио је Васкрсењем“²⁶. „Не одрекавши се, дакле, Своје вечности, узноси време у њу, али не уништавајући га. Вечни усваја наше време, не одричући се вечности, него дајући значај и вечну вредност ономе што живи у времену, сходно начину вечности, који чини све твари достојне вечног битисања“²⁷.

Бог је Господар *времена* и употребљава га на човекову корист – спасење. Он нам је подарио време да би смо се научили побожности²⁸ и ушли у надвечну вечност, јер све је од Њега, Њиме саздано ка Њему тежи (ср. Рм. 11,36). „А кад дође пуноћа времена посла Бог Сина Својега (Јединородног) и кроз Њега нас је увео у пуна права одраслих синова“²⁹. У том смислу време и васцела Божија творевина треба да се „испуне“ Богом Логосом.

Говорећи о тајни Христове Богочовечанске Личности, као и о тајни Самооткривења, тј. очовечења, Божијега свету, ап. Павле користи «израз „у ове последње дане” (Јевр. 1, 2), помоћу којег нам јасно показује да долази до смене прве фазе Домостроја спасења и наступа друга (коначна и последња) фаза (ср. Јевр. 9, 26). У тој новој фази Посредник Откривења Божијег је неко други, односно, Син Божији, који се налази у најтешњем јединству и заједници са Богом Оцем.

И када је наступила „пуноћа времена” (Гал. 4, 4), Бог је проговорио „у Сину” = „преко Сина” (Јевр. 1, 2). Предлог „у” или „преко” упућује нас на постојање Првог Узрочника (Бога Оца), а затим на Сина као Са–Узрочника.³⁰ *Посланица Јеврејима* нам открива да Син без Оца ништа не говори.³¹ Аутор *Посланице Јеврејима* ту „пуноћу времена” (Гал. 4, 4) описује следећим речима: „У ове последње дане говорио нам је преко Сина” (1, 2). Израз „у ове последње дане”³² односи се на месијанско време, на време оваплоћења и очовечења Сина Божијег, то јест, Његовог доласка у свет у људском облику. Васцели Стари Завет је био устремљен на тај момент (историјски догађај).³³

Неопходно је истаћи чињеницу да је овај Логосов „улазак” (Јевр. 1, 6) у „васељену”, односно у васцели тварни свет (Јевр. 10, 5), о којем се

²⁵ Димитрије Станилоє, *Бесмртни лик Божији*, 364.

²⁶ Димитрије Станилоє, *Бесмртни лик Божији*, 364.

²⁷ Димитрије Станилоє, *Бесмртни лик Божији*, 370.

²⁸ Ср. Јован Златоуст, *Тумачење Јеванђеља по Јовану*, PG 59, 321-322.

²⁹ Архиепископ Аверкије Таушев, *Православно тумачење Новог Завета*, Београд 2006, 567.

³⁰ Види: Василије Велики, *О Светоме Духу*, PG 32.

³¹ Сравни: Игњатије Богоносац, *Магнежанима* 7, 1.

³² О овом изразу опширније види: I. Mussies, „*In den letzten Tagen (Apg. 2,17a)*”, BZ 5(1961) 263-265.

³³ Л. Буйе, *О Библии и Евангелии*, Брюссел 1965, 33.

говори у Посланици Јеврејима, у најтешњој вези са оваплоћењем и очовечењем Сина Божијег и Његовим уласком у свет (у човечанској природи) као Месије (ср. Пс. 88, 28). Исус Христос Свој долазак у телу (очовечење) назива „изласком” од Оца (ср. Мт. 13, 10; Јн. 8, 29), док Његово јављање (у телу) у свету Апостол Павле назива „уласком” и „увођењем” у свет. Сасвим исправно се тако назива јер се ми (и творевина уопште) налазимо ван Бога». ³⁴

По богооткривеној истини, оваплоћени Бог Логос није „богоносни човек, него телоносни Бог”. ³⁵ О овој теми се говори у васцелом Светом Писму Новог Завета, а нарочито у Јеванђељу по Јовани и у Посланици Јеврејима.

Богочовек Исус Христос је својим доласком испунио време и Он је „пуноћа времена” (ср. 1 Кор. 10, 11; Дап. 2, 17), односно, Христос се поистовећује са Новим Заветом. Он је „Нови Закон и Нови Завет”, ³⁶ а Нови Завет је „Нов” управо због тога што је „Син Божији” постао „Син Човечији”. ³⁷

Осим тога, треба знати да „не постоји ништа заједничко између Логоса и векова, јер Он постоји пре векова, кроз Њега су и векови настали”. ³⁸

Својим уласком у свет, историју и људску драму, оваплоћени Бог Логос је осветио, осмислио и ологосио човека и васцелу творевину. Слободно можемо рећи да је Оваплоћени Бог Својим нетварним енергијама прожео и осветио творевину, што ће рећи испунио је Својим (Божијим) богатством и осветио творевину; светост Божија и слава Божија су пуноћа света. Другим речима, из Живога Бога као надвечнога и непресушнога Источника жуборе извори вечности.

О пуноћи времена можемо да говоримо само тада ако је време испуњено Живим Богом, јер време тада задобија нов квалитет јер испуњеношћу Божијом време постаје освећено и преображено (ср. Еф. 1, 10). Управо се у томе и састоји смисао и циљ постојања времена, јер се време, као и васцели тварни свет, налази у непосредној повезаности са тајном Домостроја спасења.

На основу досадашњег истраживања дошли смо до закључка да је библијски израз „пуноћа времена” тесно повезан са тајном Домостроја спасења и да представља историјски тренутак испуњења воље Очево, јер Бог Отац преко Бога Сина у Богу Духу Светом о свему промишља, свиме управља и у Њему васцела Божија творевина живот има. ³⁹ „Јер је Бог тако

³⁴ Ср. Јован Златоуст, *Тумачење посланице Јеврејима*, РГ 63, 27. Мирко Ђ. Томасовић, *Посланица Јеврејима*, стр. 74.

³⁵ Јосиф Вријеније, *Слово 3. На Благовести*, тамо, стр. 242. Мирко Ђ. Томасовић, *Бог Логос*, стр. 269.

³⁶ Јустин Философ, *Дијалог*, 11, 4.

³⁷ Мирко Ђ. Томасовић, *Посланица Јеврејима. Тумачење Посланице Јеврејима на основу изворног текста*, Фоча 2005, 33.

³⁸ Атанасије Велики, *О Сабору у Никеји*, 18, ЕПЕ, 9, 76.

³⁹ Ср. Атанасије Велики, *О оваплоћењу*, Беседа 2, 1, ЕПЕ, ЕРГА 1, стр. 226.

заволео свет, да је и Сина Свога Јединороднога дао, да ни један који верује у њега, не погине, него да има живот вечни. Јер не посла Бог Сина на свет да суди свету, него да се свет спасе кроз Њега“ (Јн. 3, 16-17).

Месијанска нада је непрестано постојала у току историје.⁴⁰ „А кад дође пуноћа времена господарења греха, смрти и ђавола над родом људским, посла Бог Сина Свога да освети, осмисли време и спасе људе. Шта је смисао и циљ времена? Да се освети и преобрази у вечност, да постане увод и уводителј у вечност. А оно може постати то, уколико се испуни вечним Богом. Једино сједињујући се кроз Богочовека Христа са вечношћу божанском, време постиже своје божанско назначење и циљ, постајући и само саставни део богочовечанске вечности у Цркви“.⁴¹

Веома је уместо питање: по православном поимању времена, шта значи испуњење времена и који је његов смисао? „Испунило се време које је Бог одредио да људи проведу под Законом.

Сам Бог сада скида са нас старатељске везе Закона и уводи нас у синовска права. То је „пунина времена“, израз који обухвата сву философију историје израилског народа, у којој су пророци и апокалиптичари испољавали дубоко уверење да је Јахве творац васељене, који управља судбином свих људи и свих народа. На људе делује директно и индиректно, углавном без његове воље се ништа не догађа. Све бива по Божијем Промислу и у одређено време“.⁴²

Архиепископ Аверкије, са своје стране, каже за Апостола Павла: „Он показује како је неразумно да одрасли син наставља да живи под старатељством и руководством својих васпитача. Али дошао је свршетак тог времена. Тако смо ми, говори Апостол, били под васпитачем Закона привремено. Али дошао је свршетак тог времена: „а кад дође пуноћа времена, посла Бог Сина Свога Јединородног“ и кроз Њега нас је увео у пуна права одраслих синова“.⁴³

Емилијан Чарнић примећује: „Отац је одредио рок када ће се завршити доба малолетства. Дете није овлашћено да отпусти старатеља кад хоће, него се овај повлачи кад наступи време које је Бог одредио“.⁴⁴

У догађају Оваплоћења Бога Логоса ми видимо да је Домосторој спасења у потпуности „процветао“, односно, све оно што је вековима „сазревало“ и „рудело“ сада је тај „плод“ потпуно „сазрео“ и постао „јестив“ до те мере да је нешкодљив уколиком се човек претходно духовно припремио и постао пријемчив за такву врсту „хране“.

⁴⁰ Ср. Е. Sührer, *A History of the Jewish People in the Time of Jesus Christ*, том. II, Edinburg 1901. Н. R. Holmyard, *The Between Isaiah 7:14 and 9:6*, *Journal of Biblical Studies*, Jan-Mar. 2001, 1:1.

⁴¹ Митрополит Николај (Мрђа), *Тумачење посланица Галатима и Ефесцима Светог Апостола Павла*, Србиње 1999, 39. Ср. Симеон Нови Богослов, *Беседе*, SCh 122, стр. 194.

⁴² Емилијан Чарнић, *Светог Апостола Павла посланица Галатима*, Крагујевац 1992, 62.

⁴³ Архиепископ Аверкије (Таушев), *Православно тумачење Новог Завета*, Београд 2006, 576.

⁴⁴ Емилијан Чарнић, *Посланице апостола Павла*, Београд 1967, 84.

Исус Христос је дошао да испуни Закон и тако нас ослободи Закона, који је био добар и важио је, док није настала „сва пуноћа времена“, али тада је замењен нечим бољим – самим Христом и Његовим Часним Крстом.

Оваплоћени Бог Логос се креће, живи и делује у простору и времену у којем Му саслужују хришћани. Испуњавајући вољу Бога Оца, дакле, ону вољу коју није испунио праотац Адам, Оваплоћени Бог Логос спасава човека од греха и смрти.⁴⁵ Реч је о сусрету *вечности* и *времености* (*времена*), који се међусобно разликују квалитативно а не квантитативно. Намеће нам се питање: да ли се под „*пуноћом времена*“ може мислити на предзнање, предодређење, или чак судбину?

Хришћански смисао и циљ времена јесте да се оно освети и преобрази у вечност, а то је једино могуће ако се испуни Вечним Богом. То испуњење је могуће било кроз Богочовека Исуса Христа Који је у Својој Личности божанској природи присајединио човечанску. Бог Отац је могао спасити род људски и на други начин али је Он желео да Сличним васпостави слично.

Објашњавајући улазак «*пуноће Божанства телесно*» у свет, Максим Исповедник је изглаголао следеће прекрасне речи:

«Тајну Христову је Свето Писмо назвало Христос. О овоме сведочи велики Апостол говорећи «тајна сакривена од векова и поколења, сада се јави Светима Његовим» (Кол. 1, 26)... Ова тајна је, сасвим јасно, неизрециво и несхватљиво ипостасно јединство божанства и човештва... Ово је блажени крај ради кога је постало све. Ово је божански циљ који је замишљен пре почетка (стварања) бића, за кога можемо рећи да је «предзамишљени крај» ради кога је све створено, док он сâм не зависи ни од чега. Имајући у виду овај циљ, Бог је створио суштине бића. Ово је, пре свега, крај промишљања и оних о којима се промишља, по коме се остварује васпостављање (возглављење, рекапитулација) у Богу свега што је Он створио».⁴⁶

У закључку о хришћанском поимању времена можемо слободно рећи да се оно коренито и суштински разликује од поимања древних грчких филозофа по којима се време тумачи као «кружно и повратно кретање, које је морало да се врати и затвори у себе», без икакве могућности кретања «напред», јер никакво «кретање напред» није могуће у кругу.⁴⁷

Међутим, библијско и хришћанско поимање времена је динамично, јер оно поима време као непрекидно кретање «ка напред», «ка горе», «ка усавршавању» које је вођено непрекидним Промислом Тројичног Бога.

⁴⁵ Ср. Кирило Александријски, *Против антропоморфита*, 23, PG 76, 1020.

⁴⁶ Максим Исповедник, *Одговори Таласију*, 60.

⁴⁷ Ср. Георгије Флоровски, *Хришћанство и култура*, Београд 2005, 20-21.

Prof. dr Jovan Purić
(Serbian Orthodox Church)
THE SECRET OF "FULLNESS OF TIME"

The secret of time and space in Byzantine culture is based on Judeo-Christian understanding of *chronos*, *topos* and *eon*. For the Byzantines both time and space are predicted to be blessed. In the "fullness of time" (πλήρωματος χρόνου) appeared the God in the body and allowed with His presence through the feasts of „church act“ (P. Florenski) that with *eternal today* (σήμερα) we perceive eternity. That liturgical time is an excerpt of eternity (Father Justin) in time and space. Such traces Byzantine studies were tracking in the past but quite fragmentary. Our contribution is that within the fragment is contained the whole. Spiritual culture is unimaginable without the liturgical time, which takes place „in last times“ (Apostle Paul). In this study we have shown that the time consecrated incarnation of the Son of God, that is, the creation of „a new Heaven and a new Earth“ (Revelation of John). Time and space are sanctified with Personality and with Acts of Our Lord Jesus Christ. In other words, the priest-Byzantine-time is „time of the Church“ (Zjelinski), its presence in the historical duration, not only Byzantium and Byzantine commonwealth, but also whole the world until the end of time and space.

